

İSKENDERUN MEZAR TAŞI SÖZLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

*Hüseyin Kürşat TÜRKAN**

ÖZET

Ölen kişinin varlığının belirlenmesi ve mezarının kaybolmaması amacıyla mezarın başına dikilen mezar taşlarının her biri ayrı anlam ifade etmektedir. Hemen hemen her kültürde görülen mezar taşları, ait olduğu kültürün öz değerlerine göre şekil alırlar. Bu şekillenme ölen kişinin inancına, geleneklerine, sosyal ve ekonomik durumuna göre değişiklik gösterir. Ele alınan bu makalede Hatay'ın İskenderun ilçesinde yer alan mezar taşı sözleri üzerinde inceleme yapılarak bu sözlerin kültürel değerleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sosyokültürel yaşamda toplum içindeki bireyler için kaçınılmaz bir sondur ölüm. Doğumla başlayan sürecin en son noktasıdır. Çoğu zaman üzerinde derinlemesine konuşulmaktan kaçınılan ölüm, kimi toplumlar için bir sonun başlangıcıymken kimi zaman da bir başlangıcın sonudur. İnsan hayatını böylesine derinlemesine etkileyen ölüm mefhumunda birçok ulusta olduğu gibi İslamiyeti benimseyen Türk milletinde de çeşitli ritüeller vardır. Bunların en başında şüphesiz ki ölene duyulan saygıdan dolayı ve ölünün yerinin kaybolmaması için mezarın başına dikilen taşlar gelir. Bu taşların üzerinde yer alan figür, resim ve yazıların Türk kültürünün ifadesi bakımından önemli bir yere sahip olduğu şüphesizdir.

Mezar taşları tarihli olmaları ile etnografik ve sanat eserleri için birer belge hüviyeti taşırlar. Ayrıca yazılı mezar taşları Türk'ün bu topraklarda yaşadığına, varlığını ebedileştirdiğine en canlı birer şahit ve aynı zaman da estetik ve etnografik kıymetli haiz vesikalardır. Bu itibarla şehir, kaza ve köy tarihleri hazırlanırken mezar taşları önemlidir. Kısaca, mezar taşları yapıldıkları çevrenin ve devrin inançlarının, adetlerin, sanat geleneklerinin tabii, iktisadi ve sosyal şartlarının ortak ürünüdür. Bu bakımdan sanat tarihimiz için olduğu kadar, kültür tarihimiz yönünden de büyük önem taşımaktadır (<http://www.mezartaslari.com>).

Anahtar Kelimeler: İskenderun, Kültür, Mezar Taşı Sözleri, Ölüm, Mezar Taşları.

* Okt., Giresun Üniversitesi Rektörlüğü, El-mek: kursatogretmen@hotmail.com

A RESEARCH ON İSKENDERUN GRAVESTONE WORDS

ABSTRACT

Each of the tombstones that are erected on the top of the graves to identify the existence of the dead man and in order not to lose it includes different meanings. The tombstones which can be seen nearly every culture are shaped according to the main values of the culture they belong. This embodiment can changes according to the religion, traditions, social and economic situation of the death. In this article words on gravestones in Iskenderun in Hatay are investigated and cultural value of these words are tried to be introduced. In socio-cultural life death is inevitable end for individuals. It is the final end of the life process that starts with birth. Most of the time, nobody prefer to talk deeply about death, which means sometimes a start of an end or sometimes an end of a start from the different perspectives of various cultures. As in many societies, in Turkish culture which accept Islam as a religious belief there are some rituals about death which affects people life deeply. At the top of these no doubt there are gravestones that are erected on the graves due to the respect for the dead person and in order to prevent his or her tomb from getting lost. It is certain that figures, pictures and words on these stones are very important in expressing Turkish culture. Since the tombstones have dates, they hold the distinction of being a document for ethnographic and art works. Moreover, inscribed tombstones are living evidences in order to prove that Turkish people lived in this land and also they have ethnographic value. Therefore, tombstones are important while the histories of cities, villages or boroughs are preparing. In short, tombstones are the common products of the environment that are built, religious beliefs, traditions, art, natural, social and economic conditions of the century. In this case they hold key for our culture history in addition to our art history.

Key Words: İskenderun, Culture, Words on gravestones, Death, Gravestones.

Giriş

Sürekli iç içe, karşı karşıya olunmasına rağmen üzerinde zorunlu kalınmadıkça konuşulmayan bir konudur ölüm. Ölüm ile yaşam arasındaki bağlantı bu iki kavramın tanımlarında kendini çok iyi sergilemekte; yaşamı tanımlamadan ölüm tanımlanamamaktadır. Ölümü genel anlamıyla "yaşamın olmaması" biçiminde tanımlamak çok pratik bir çözüm gibi görünmesine rağmen detaylı bir tanımın yapılamaması da bu konunun gizeminden kaynaklanmaktadır.

Türk toplumlarının ana kültüründe ölüyü gizleme inancı yer almaktadır. İşte bu inanış sebebiyle dinleri ne olursa olsun bütün Türk toplumları sapıtmalı / saptırmalı mezarlar yaparlar. Bu tür mezarlarda ölü, toprağın yığıldığı yerin altında değil, mezarlara yapılan bir cebin içerisine konulur. Günümüzde bu tür mezar yapıları şehirlerden daha çok kırsal alanlarda kendisini göstermektedir (Güngör 2007: 4).

Ölüm olayı ve mezara defnetme birbirini takip eden olaylar silsilesidir. Genel anlamıyla mezar, ölülerin gömüldüğü ve ziyaret edildiği yer manasına gelir. Ölen kişinin kaybolmaması ve

Turkish Studies

varlığının belirlenmesi için başucuna dikilen kimi zaman tahta, taş çoğu zaman da mermerden olan taşlara mezar taşı denir. Birçok kültürde görülen mezar taşı, ait olduğu toplumun kültürüne, inançlarına ve maddî yapılarına göre şekillenmekte ve çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca bizde mezar taşı olarak adlandırılan unsur; başlangıçtan günümüze kadarki uluslarda piramit, eham, kümbet, türbe, mozole, balbal, şahide, baş taşı, hece taşı, hece tahtası vb. olarak adlandırılmıştır.

En çok kullanılan mezar taşı sade ve yapımı kolay ve daha az masraflı olan mezarın baş ve ayakucuna dikilen taşlardır. Bu iki taşa baş taşı ve ayak taşı adı verilir. Ebadı birbirinden farklıdır. Genellikle baş taşı, ayak taşından daha uzundur. Ölenin kimliğini, cinsini, mesleğini, yazgısını belirtmek amacıyla mezar taşlarına yazıların yazılması ve işaretler yapılması çok yaygındır. İslam dini, sadece ölenin adı yazılı bir taşla yetinilmesini öğütlemesine karşın, halk bu konuda bir sınır tanımamakta, mezar taşlarına ölenin adının, soyadının, nereli olduğunun, doğum ve ölüm tarihlerinin yanı sıra “Fatiha” istekleri, şiirler, beyitler, özdeyişler yazdırmakta, mezardakinin ölüm nedenini, sürdürdüğü hayatın mutsuzluğunu, doktorların ya da bir kazanın kurbanı olduğunu vb. dramatik ve dokunaklı biçimlerde ifade edilmekte, daha çok büyük kentlerde görüldüğü gibi ölenin fotoğrafını da koydurmaktadır (Örnek 1995:235). İskenderun ilçesindeki mezarların küçük bir bölümünde de mezar taşları üzerinde resim görülmektedir. Bu durum daha çok Alevî vatandaşlarımızın mezarları için geçerli olsa da **Sünni** vatandaşlarımızın mezarlarında da görülebilmektedir. Mezar taşı üzerine resim koymanın Batı kültüründeki **Hıristiyanlıkla** bir etkileşim sonucu olması kuvvetle muhtemeldir. Özellikle Azerbaycan mezarlıklarında bu durum daha da ileriye giderek ölünün resminin yanına bir de heykelinin dikilmesi bir âdet hâline gelmiştir.¹

Dilimizde ev bark sahibi olmak gibi bir ifade olduğu herkesçe malum, evin ne olduğu bilinir de, barkın ne anlama geldiği biraz belirsizdir. İslam öncesi tarihimizde bark, mezar üzeri yapıları tarif etmek için kullanılmıştı, Balbal da ölü adına dikilen insan şekilli heykeldi. İslamiyete geçtikten sonra ne bark ne de balbal geleneği aslında kaybolmamıştır. Balbalların Orta Asya’dan başka eski adı deşti Kıpçak olan bozkırlarda (Ukrayna/güney Rusya) hâlen mevcut olduğunu, Rusların onlara Taşbabalar ve Taşnineler dediklerini biliyoruz. Türkmenistan’da adları “yadigerlik” imiş. İslami dönemde Osmanlı şahideleri bunların estetik bakımdan zirvesidir. Anadolu’da bazı Alevî köylerinde rastlanan yazısız veya Latin harflerle yazılmış insan yüzlü mezar taşları halk bilimci ve sanat tarihçilerin de artık dikkatini çekmektedir. Bunlara Anadolu Balbalları denebilir. Barkların ise İslamiyetle türbeye dönüştüğü söylenir. *Türkolog dostumuz Jean Paul Roux'un* İslam’ın ölülerin vakit geçirmeden, çölde bir taş altına gömülmesini emrettiğini, Türklerinse buna aldırış etmeyip gösterişli cenaze törenleri düzenlediklerini, bu yüzden cenaze ve gömüt sanatının en güzel örneklerinin Türk hâkimiyetindeki topraklarda görüldüğünü yazmıştır (<http://aksav.com/yazi/mezar-tasi-sozleri>).

Mezar taşının üzerinde ekseriya çiçek dikmeye mahsus, toprağa kadar giden bir delikle, kuşların toplanan yağmur sularını içebilmeleri için yan yuvarlak ve yürek biçiminde çukurlar bırakılmıştır. Mezar taşlarında sanat özellikleri, tarihi bilgi, kültür, folklor, dinle ilgili hususlar, şekiller, resimler, meslekler, teşkilatlar, dualar görülür (Bakırcı 2008: 23). Dinî mimari yönünden çok önemli bir yeri olan mezar taşlarında tarih boyunca bazı değişiklikler olması son derece doğaldır. Bu durumun nedeni savaşlar, doğal afetler ve değişen sosyokültürel yaşam tarzıdır. Asırlardan beri farklı kültürlerin izlerinin görüldüğü İskenderun’da da mezar taşı ve sözlerinde çeşitlilik göze çarpar. Bu sözler ve mezar taşı şekilleri İskenderun’un tarihsel geçmişinin kimliği olmasının yanı sıra o dönemde yaşayan insanların duygu ve düşüncelerini de ortaya koyan en önemli ipuçlarıdır. İlâveten bu sözlerdeki sanatsal yapı, edebiyat zenginliğini de ortaya çıkarmaktadır.

¹ Haziran 2007’de Azerbaycan’a yapmış olduğum gezideki gözlemlerden faydalanılmıştır.

Türk geleneğinde mezar ve mezar taşı geleneği oldukça eskidir. Hun Türklerinde ekonomik ve sosyal statüye göre şekillenen kurganlar, hakanlar ve soylular için yapılan mezarlar olduğu bilinmektedir. Bu kurganlara ölenin cesediyle birlikte giyecekleri, silahları, çeşitli kaplar, yiyecekler, vb. şeyler bırakılmaktadır. Gömülenler arasında ölenin atı veya atları ve atlara ait koşum takımları, ok, yay, bıçak, vb. silahlar, yağ merasiminde kurban edilen hayvanların kalıntıları, demir, bakır ve gümüşten yapılmış çeşitli süs eşyaları, kurgan yapımında kullanılan kazma, kürek ve araba gibi araç gereçler de bulunmaktadır (İnan 1998: 497-499, 507-509; Boyraz 2003: 39-40). Özellikle Şamanist dönemdeki Türklerde ölünün mezarına et, süt gibi yiyeceklerin yanında ölünün silahı ve atının binilmeye hazır bir biçimde bırakılması, ölümden sonraki hayatın inancıyla ilgilidir. Ölen kişilerin atla beraber gömülmeleri, bu hayvana binerek cennete gideceklerine dair bir inancın sonucudur. Göktürk döneminde de Hun Türklerindeki mezar gelenekleri devam ettirilmiştir. Ancak bu dönemde bazı yenilikler de getirilmiştir. Mezarın üzerine kurulan yapının duvarına ölünün resmi ve savaşları tasvir edilmekte, mezara düşmanlardan öldürdüklerinin sayısınca balbal denilen taşlar dikilmekte kurban edilen atların ve koyunların kafaları kazıklar üzerine konulmaktadır (Günay-Güngör 1998: 91).

Mezar taşlarında yazı, İslamiyetle birlikte görülmeye başlamış ve Selçuklular devrine gelindiğinde yazılar daha çok Arapça ve Farsça ağırlıklı olmuştur. Beylikler Dönemi'yle birlikte Türkçe daha ağırlık kazanmış ve Osmanlı mezar taşlarında âdeti bir ölüm edebiyatı doğmuş olmakla beraber bazı tarihçiler bu edebiyatı basılmamış bir divan olarak nitelendirmişlerdir (<http://aksav.com/yazi/mezar-tasi-sozleri>). İskenderun mezarlıklarında yer alan mezar taşı sözlerinde Türkçenin yanında Arapça ve hatta az da olsa İngilizce yazılara rastlanmaktadır. Ülkemizdeki birçok il, ilçe, köy vs. mezarlıklarında olduğu gibi İskenderun'daki mezarlıklarda da ölen kişinin adı soyadı, doğum ve ölüm tarihlerinden sonra muhakkak "*Ruhuna Fatih*" ibaresi kullanılmaktadır. Bu durum Müslümanlığın bir yansımasıdır. Çünkü İslamiyette, mezardaki ölüye saygı ve ondan ibret alma inancı vardır. Özellikle mezarlık ziyaretlerinde ölüye bir Fatih okumak artık bir âdet hâline almıştır.

Makalemizin konusu olan İskenderun'daki mezarlıklarda yer alan mezar taşı sözlerindeki çeşitlilik dikkat çekmektedir. Ele alınan mezar taşları sözlerinde başta ömrün kısalığı, dünyanın gelip geçiciliği, zamansız ve genç ölüm, hayattan şikâyet, unutulma korkusu, pişmanlık, ölüm karşısında insanoğlunun âcizliği ve çaresizliği, öğüt verme, hazin sonu kabullenme gibi birçok konu işlenmiştir. Zikredilen bu konulara örnek teşkil etmesi bakımından tespit ettiğimiz mezar taşı sözleri konu bakımından tasnif edilerek aşağıda verilmiştir.

Ömrün geçiciliği ve fâniliğine atıfta bulunan mezar taşı sözleri

İnsan dünyaya geçici bir süre için konmuştur. Burada Allah tarafından hem imtihan edilecek, hem eğitilecek, sonra da ahiretteki ebedî yurduna gidecektir. Dünyadaki nimetler ise, cennetteki gerçek nimetlerin çok eksik bir kopyası olarak, ahireti hatırlatmak maksadıyla yaratılmışlardır. Nitekim "**Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, (eğlence türünden) tutkulu bir oyalama, bir süs, kendi aranızda bir övünme (süresi ve konusu), mal ve çocuklarda bir 'çogalma-tutkusu'dur. Bir yağmur örneği gibi; onun bitirdiği ekin ekicilerin (veya kafirlerin) hoşuna gitmiştir, sonra kuruyuverir, bir de bakarsın ki sapsarı kesilmiş, sonra o, bir çer çöp oluvermiştir. Ahirette ise şiddetli bir azab; Allah'tan bir mağfiret ve bir hoşnutluk (rıza) vardır. Dünya hayatı, aldaniş olan bir metadan başka bir şey değildir.**" (Hadid, 20) ayetinde ömrün geçiciliği ve fâniliği açık bir biçimde ifade edilmiştir.

İskenderun mezarlığındaki mezar taşı sözlerinin büyük bir bölümünde ömrün geçiciliği ve fâniliğine atıfta bulunan sözlere yoğun bir biçimde rastlanmaktadır.

*Bu dünya yalan fâni dünyadır
Bu diyarı görmenin sonu haraptır
Gördüklerimiz hepsi rüyadır
Allah'ım bu yolcuyla artık uyandır*

*Bir yol vardır bilinmez
Gitmek istesen gidilmez
Bu yolda giden yolcu
Bir daha geri gelmez
Mikail Fakkusoğlu (D. 20.01.1928 / Ö. 25.02.1988)*

Mikail Fakkusoğlu'nun mezar taşı sözünde ömrün geçiciliği ve fâniliğine değinilmiştir.

*Bu dünya fânidir kimseye kalmaz
Ecel gel deyince kırk dörde bakmaz
Geçiverdi yirmi yıl kervan nakliyesinde
Azrail çıkageldi yük tahliyesinde*

*Amansızdır aktı ağılattı beni
Zalim felek doymadan yaktı beni
İlk adımda el üstüne aldılar
Hep otolar kornaların çaldılar*

*Bütün dostlar evde ağıt yaktılar
Üç çocuğum olsun vatana feda
Demirçelik size kalsın elveda
Atif Özyiğit (D. 1929 / Ö. 1973)*

Zamansız gelen ani ölüm karşısında Atif Özyiğit'in mezar taşı sözünde ise yine ömrün geçiciliği ve fâniliğine atıfta bulunulmuştur.

*Padişah olsan taht senin değil
Satıl alsan da kul senin değil
Emanet beslediğin can senin değil*

Turkish Studies

Dünya neyine gülsünler gülene

Hacı Emin Güler (D. 1341 / Ö. 1998)

Emin Güler ‘e ait mezar taşı sözünde, mal ve mülk sahibi zengin biri de olsun şu yalan dünyanın yine kimseye kalmayacağı düşüncesi işlenmiştir.

Genç yaşta ölümü dile getiren mezar taşı sözleri

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da genç yaşta ölüme karşı sonsuz bir elem ve keder hissedilmektedir. Özellikle aile bireylerinden birisinin genç ölümüyle karşılaşan insanlar, bu duruma çok uzun bir müddet alışamazlar. Bu acı, onların içine unutulamayacak bir şekilde işlemiştir. İşte bu acılarını isyana sürüklemek istemeyen insanlar, karşılaştıkları bu acı durumu sözlerine dökerek isyandan kaçınmışlardır.

Canım anam mezar taşıma böyle yazın

Henüz yaşım yirmi hayata doymadım

İnandım can arkadaşına ne yaptı bakın

Ah anam dedim sen yoksun anacığım

Sakın arkamdan fazla ağlama

Bir deste gül koy mezar taşıma o yeter

Gönüller bir olsun canım anacığım

Yaşar Sürmeli (D. 10.04.1965 / Ö. 03.06.1987)

Yaşar Sürmeli’nin mezar taşı sözünde genç bir yaşta hayatını kaybeden bir insanın özellikle annesine karşı olan hissiyatı dile getirilmiştir.

Yirmi dokuz yaşında girdim mezara

Her geçen okusun ruhuma Fatiha

Tabutuma isterim yeşil kara

Örnek olsun annesinden ayrılanlara

Eğer bir gün yolunuz düşerse

Mezarıma otları yeşermiş bir mezar

Ara dök işte anneciğim göz yaşlarını mezarıma

Orada biri var yirmi dokuz yaşında

Sabahhattin Pehlivan (D. 11.03.1958 / Ö. 28.05.1987)

Sabahhattin Pehlivan’a ait olan bu mezar taşı sözünde de yine genç bir ölüm ve anneden ayrılık duygusu işlenmiştir.

Öyle çabuk gittin ki

Sana hiç doyamadık

Böyle bir ayrılığa

Ad bile koyamadık

Turkish Studies

*Eğer ki göz yaşıyla
Giden gelseydi geri
İnan ki mezarda
Seni hiç bırakmazdık*

*Üç aylık bir gelindin
Daha hayat yolunda
Kader ayırdı bizi
Daha bu genç yaşında*

*Boynu bükük bıraktın
Telini duvağını
Düğününün üstüne
Gün bile sayamadık*

*İşte bak sevenlerin
Mezarının başında
Rahat uyu bir tanem
Seni hiç unutmadık.*

Ailen

Deniz (ÖZ) Bostan (D. 08.01.1976 / Ö.15.02.2005)

Deniz (ÖZ) Bostan'nın mezar taşı sözünde de genç yaşta hayatını kaybeden bir gelinin başına gelenler ailesi tarafından ele alınmıştır.

*Ey Oğul!
Fakirlik bize suç mu oğlum
Gençliğine doymadın oğulum
Arkadaş kurbanı oldun oğlum
Bilmezler ki seni nasıl büyüüttüğümü
Ciğerimi dalından kopardılar
Seni trafo direğine çıkardılar
Hani seni şampiyon mu yaptılar
Dönersin diye bekledim oğlum seni
Topraklar başıma vay beni beni
Var mı Rabia gibi çile çekeni.*

Turkish Studies

Ferdi Yaman (D. 1988 / Ö. 23.06.2001)

Ferdi Yaman'ın mezar taşı sözünde, arkadaş kurbanı olan bir kişinin genç yaşta ölümü dile getirilmiştir. Bu genç yaşta ölümün başta babası olmak üzere tüm aile bireylerini yasa boğduğu hissedilmektedir.

*Güneş doğmayacak yarın üzerime
Belki gözlerimi kapayacağım
Ruhum bu dünyadan göçüp gidecek
Belki son günümü yaşayacağım.
Ümit idi adım.
Yaşamak isteyip yaşayamadığım
Ümitlerdi adım erken mi gittim acaba
Belki de vaktindeydi gidişim
Üzdüm belki de sevenlerimi
Ben sizden ayrıldığımda
Yaşayamadım bile o üzüntüyü
Çok karanlık olduğunu
Düşünmeyin buranın
Rüzgârda savrulan yaprak gibi düşünün beni
Aydınlık gün kadar aydınlıktayım
Sizleri düşünüyorum
Düşündüğünüz gibi beni
Yaşatın ümitlerinizi
Çok çaba sarf edin
Açmaya çalışan çiçekte
Koşmaya çalışan bebekte
Büyütün ümitlerinizi
Ağlamak yakışmaz benim sevdiklerime
Gözlerinden akan sevinç olmalı
Annem babam kardeşlerim arkadaşlarım
Ve sen Demet öğretmenim
En güzeliydi yanımda götürdüğlerimin
Ümit Digili (D. 24.04.1984 / Ö. 28.04.2001)*

Ümit Digili'ye ait bu mezar taşı sözünde, yine genç yaşta hayatını kaybeden bir insanın içsel duyguları etkileyici bir biçimde ele alınmıştır.

Turkish Studies

*Nasıl geçti ömrümün kıymetini bilemedim
Düştüm karanlık kör kuyuya kendimi göremedim
Cansız bedenimi gömdüler toprağa henüz 28' deydin
Şimdi sevdiklerimden uzak yolunuzu gözler bir dua beklerim
Bilin gençliğinizin kıymetini güvenmeyin herkese
Dinleyin anayı babayı inanmayın her yüzü gülene
Sığının Rabbinize dönüp bakmayın kötülöklere
Batmanlı İbo der ki bu sözlerim hayat küsüp gençliğin kıymetini bilmeyen tüm gençlere
Batmanlı İbrahim Ateş (D. 02.07.1974 / Ö. 03.09.2007)*

İbrahim Ateş'in mezar taşı sözünde, 28 yaşında hayatını kaybeden birisinin öğüt verdiği görölmektedir.

Çaresizlik bildiren mezar taşı sözleri

Elden bir şey gelmeme anlamına gelen çaresizlik, birçok şiire konu olduğu gibi mezar taşı sözlerine de yoğun bir biçimde sirayet etmiştir. Ölüm karşısındaki insanoğlunun âcizliği, isyandan çok sözlere yansımış ve bu hasas duygu mezar taşlarında dile getirilmiştir.

*Gençliği gönlümden bitmez sanırdım
Hayat sen hep beni böyle tanırdın
Çaresi olsaydı ömür alırdım
Hayat sen ne çabuk harcadın beni
Volkan Erdem (D. 12.06.1977 / Ö. 28.11.2000)*

Volkan Erdem'in mezar taşında yazılı olan bu şiirde, gençliğin ve özellikle ömrün geçiciliğinden duyulan çaresizlik dile getirilmiştir.

*Sen karanlıkta ışıldayan günümüz
Hepimizin sırtını dayadığı dağımız
İyilik meleğimiz canımız her şeyimiz
Sensiz hayatı neyleyelim biz
Latife Ağlar (D. 09.08.1957 / Ö. 07.05.1990)*

Latife Ağlar'ın mezar taşında ise sevilen bir insanı kaybetme karşısındaki çaresizlik anlatılmıştır.

*Yedi yavrum için çabaladım durdum
Dünyada ne günler yaşadım gördüm
En küçük oğlumun mürüvvetini göremedim
Bir bahar gülüydüm çöllere döndüm
Artık her arzumu toprağa gömdüm
Hayat sen ne çabuk harcadın beni*

Turkish Studies

Hasan Daut (D. 1956 / Ö. 2005)

Hasan Daut'un mezar taşı sözünde ise bir babanın daha çocuklarının mürüvvetini göremeden gelen erken ölümden kaynaklanan çaresizlik duygusu hissedilmektedir.

*Bülbülüm konacak dalım yok benim
 Bir gül koparacak elim yok benim
 Al tüle bürünmüş çıkmış pazara
 Pahasını soracak dilim yok benim
 Anlayanım soranım yok benim
 Derdimi halimi bilenim yok benim
 Rahatlamak için bir sigara verenim yok benim
 Diyorlar kül olmaz ateş yanmadan
 Denizler durulmaz dalgalanmadan
 Ölürsen yazıktır sana doymadan
 Kollarım boynunda halkalanmadan
 İbrahim Gözler (D. 1924 / Ö.14.02.1998)*

İbrahim Gözler'in mezar taşı sözünde ise ruhun bir kuş gibi can kafesinden çıktıktan sonra konacak yeri olmadığı için bilinmez bir karanlığın içinde halden anlanmayan durumun çaresizliği ifade edilmiştir.

Öğüt konulu mezar taşı sözleri

Nasihat anlamına da gelen öğüt, insanların diğer insanlara paylaştığı hayat deneyimi ve tavsiyeleri ifade eder. Kimi zaman ansızın, kimi zaman da beklenen bir süreçte gelen ölüm, insanların kendisinden sonrakilere iletmek istediği öğütleri de beraberinde getirmiştir. İskenderun Asrı mezarlığındaki mezar taşı sözlerinde öğüt konulu sözlere sıklıkla rastlanmaktadır.

*Ey yolcu!
 Dün ben de senin gibi idim
 Yarın sen de benim gibi olacaksın
 Oku bana bir Fatiha
 Bugün bana yarın sana
 İzzettin Erzurumluğil (D. 1931 / Ö. 03.02.1985)*

İzzettin Erzurumluğil'in mezar taşı sözünde ölüm mefhumunun unutulmaması gerektiği öğüdü, diğer insanlara hissettirilmek istenmiştir.

*Bu dünyada her insana
 Mukadderdir emri hak
 Ne mutludur bir insana
 Kalp kırmadan yaşamak*

Turkish Studies

Cennet ile cehennemın kapısıdır bu toprak

Her geçene huzur verir bir Fatıha okumak

Nazime Güler (D.1955 / Ö. 1973)

Nazime Güler'e ait olan bu mezar taşı sözünde ise ölümün hak olduğu ve řu yalancı dünyada kimsenin kalbini kırmadan bir hayat sürdürmenin gerekli olduğu tavsiyesi hissettirilmektedir.

Bu dünyada dost istersen Hz. Allah yeter

Mürşid-i kâmil istersen Hz. Muhammet yeter

Delil istersen Hz. Kuran yeter

Meşgöl olmak istersen ibadet yeter

İbret almak istersen ölüm yeter

Bunlar yetmez dersin nâr-ı cehennem yeter

Altında ağacın olsa zümrüitten yaprak

Akıbet gözünü doyurur bir avuç toprak

Ne aldandın be hey şaşkın bu can sana emanet

Mahmut Demir (D. 20.08.1936 / Ö. 23.04.2011)

Mahmut Demir'in mezar taşı sözünde, fani olan hayatta dost edinilecek veya ibret alınacak unsurlarla ilgili öğütler görülmektedir.

Beni ölü gören ve ağlayan dostlarıma söyle

Üzülen o din kardeşlerime sanmayınız ki sakın

Ben ölmüşüm gerçekten

Vallahi siz de kaçının buna ölüm demekten

Bana rahmet okuyun ki

Rahmet olunasız

Biz gittik bilin ki

Sırada siz varsınız

Ramazan Dağ (D. 1962 / Ö. 18.11.2006)

Ramazan Dağ'ın mezar taşı sözünde ise ölümün bir son olmadığı ve bu dünyada ölümsüzlük diye bir şey olmayacağıyla ilgili öğütler verilmiştir.

Niceleri geldiler dünyaya

Neler istediler neler

Sora bırakıp dünyaya gittiler

Sen hiç gitmeyecekmiş gibisin değil mi

O gidenler de senin gibiydiler

Turkish Studies

Cemil Anük (D. 1938 / Ö. 04.04.2011)

Cemil Anük'e ait mezar taşı bu dünya için ölümün kaçınılmaz bir son olduğu görüşü kendisini hissettirmektedir.

Özlem ve hasret konulu mezar taşı sözleri

Sevilen bir insanı göremeyecek olma neticesinde hasıl olan özlem ve hasret duygusu, İskenderun'daki mezar taşı sözlerinin büyük bir bölümünde yer almaktadır. Doğumla olan başlangıcın bir sonu olan ölüm teması, insanların kaybettiği yakınlarının mezar taşlarında yerini almıştır. Özellikle bu mezar taşı sözlerinde sanatlı ve edebî bir söyleyiş, kendisini ciddi bir biçimde hissettirmektedir.

Bayram yemeği

Korkarım felek de bir gün

Bir bayram yemeğinde

Anam babam gibi

Kardeşlerim de

En güzel dalgınlığında ömrün

Keşke gelseydi bu bayram diyecekler

Ve birdenbire yürekler

Aynı acıyla yanıp

Hepsinin gözleri yaşaracak

Öldüğümü hatırlayarak

İslahiyeli Sadık Sezer (D. 11.03.1968 / Ö. 08.01.2000)

Sadık Sezer'in mezar taşı sözünde, aile fertlerinin keşkelerle dolu olan özlem ve hasretleri anlatılmak istenmiştir.

Dediler ki ıssız kalan türbende

Vahşi güller açmış görmeğe geldim

O cennet bağının toprağına ben de

Hasretle yüzümü sürmeye geldim

Dediler ki sana emel bağlayan

Kabrinde diz çöküp bir dem ağlayan

Bermurad olurmuş ben de bir zaman

Ağlayıp murada ermeğe geldim

Seni andım bütün gam çekenlerle

Aşkı hak uğruna yaş dökenlere

Turkish Studies

*Sarı gonca veren şu dikenlere
Taşına bir çelenk örmeğe geldim*

*Yâdın ölüm gibi bir sırrı müphem
Neşeli sevda mı bu hissielim
Ruhumda ne füsün eyledin bilmem
Sana bugün gönül vermeğe geldim
Kadri Güvendiren (D. 1927 / Ö. 17.03.1992)*

Kadri Güvendiren'e ait olan bu mezar taşı sözünde ise ölüm ve ayrılık neticesinde duyulan özlem ve hasret duygusu kendisini hissettirmektedir.

*Havaya suya taşta toprağa kadere yazıya doydum da
Neşeye kedere iyiye kötüye acıya tatlıya doydum da
Kıza oğlana eşe dosta gözü yaşlı anaya doydum da
Bir senin sesine bir senin sözüne bir senin özüne doyamadım babacığım
Süleyman Uyanık (D. 1927 / Ö.24.10 2009)*

Süleyman Uyanık'ın mezar taşı sözünde, onu seven aile bireylerinin karlı bir dağ gibi gördükleri babalarına bir türlü doyamadıkları ve o insana karşı besledikleri özlem ve hasreti dile getirdikleri görülmektedir.

*İsmin hâlâ dudağımızda
Sesin çınlar kulağımızda
Busen durur yanağımızda
Seni nasıl unuturuz
Şahap Bağırsakçı (D. 30.09.1944 Ö. 27.04.2004)*

Şahap Bağırsakçı'nın mezar taşı sözünde de hasret ve özlem teması sanatlı bir biçimde görülmektedir.

Sitem bildiren mezar taşı sözleri

Üzüntü ve çaresizlik karşısındaki kırılmayı ifade eden sitem duygusu, zamansız olan ölüm mefhumunda kendisini hissettiren bir yapıdır. Bu yapı içerisinde başta elem ve keder olmak üzere kırılma, isyan ve başkaldırı gibi birçok duyguyu barındırır.

*Yağmurlu bir günde doğdum anamdan
Gökler ağlıyordu ben doğdum diye
Doğarken günahkâr olur mu insan
Ömrüme verilen bu ceza niye
Ne yaptım Allah'ım dertli doğacak
Sevip de ömrümce acı duyacak*

Hangi gönül bana derman olacak

Ömrüme verilen bu ceza niye

Bülent Hava (D.1971 / Ö. 1997)

Bülent Hava'nın mezar taşındaki bu sözde, bir insanın hayatında doğumla beraber başlayan sıkıntıların yaşamın her anını kaplaması nedeniyle duyulan sitem dile getirilmiştir.

Zalim felek!

Sana ne ettim ne eyledim

Almanya gölüne kurban eyledin

Bir tek yavrumu hasret eyledin

Ömer Balanan (D. 1967 / Ö. 24.07.1994)

Ömer Balanan'a ait mezar taşında ise gurbette geçirilen ömür neticesinde gelen erken ölümün onu tek bir yavrusuna hasret bıraktığı için duyulan sitem ifade edilmiştir.

Ben Allah'ın bir kuluyum

Evli hem de çocukluyum

Canımı Allah'a borçluyum

Vurma zalim vurma

Al istediğin para olsun

Bırak canım benim olsun

Yavrum babalı büyüsün

Vurma zalim vurma

Bedenimi koydun çuvala

Sonra attın ıssız bir yola

Mevlâm senden hesap sora

Vurma zalim vurma

Anam ağlar babam ağlar

Yavrum Arda ağlar kardeş ağlar

Dostum ağlar düşman ağlar

Vurma zalim vurma

Ahmet Murt (D. 1957 / Ö. 18.12.1985)

Ahmet Murt'un mezar taşı sözünde, ölümün kaçınılmayan bir son olduğu dile getirilerek içinde bulunulan sitem duygusu ifade edilmeye çalışılmıştır.

*Sevdaya düşeli şu deli gönlüm
Çileden kurtulup gülmedim annem
Her gece Tanrı'dan istedim ölüm
Ecelim gelip de ölmedim annem*

*İstediler benden bir ziyafet verdim ziyafet
Geri dönerken koptu kıyamet ben öldüm annem
Peşimde dönüp dolaşan dostlarım bile beni unutu annem
Mecalim kalmadı ben öldüm geçliğime doyamadan öldüm annem
Rızkullah Kırallı (D. 18.08.1957 / Ö. 21.07.1989)*

Rızkullah Kırallı'nın mezar taşı sözünde ise dost olarak gördüğü insanların kendisine oynadığı oyunlara duyulan sitem dile getirilmiştir.

*Haykırsam yıkılır gökler feryadımdan
Ağlasam tufan olur gözyaşlarımdan
Yanar bütün bir dünya bağrımdaki ateşten
Aldı Tanrı yavrumu annesi duruyorken
Ey burada durup Hülyam'a Fatiha eden
Dilerim rabbim sevdiğini almasın elinden
Elveda hayat elveda gençlik hepinize elveda
Hülya Deveci (D.15.02.1952 / Ö.14.07.1969)*

Hülya Deveci'ye ait mezar taşında, erken ölüm neticesinde bir anne yüreğinin sitemleri hissedilmektedir.

*Kaderim mi bu?
Şu genç yaşında girsem kara toprağa
Sevgilim sen de eller gibi ağlar mısın?
Bir gün gelir de çıkarsam karşına
Ellere gönül bağlar mısın?
Bir gün mezarlıktan geçersen
Üstünde gül bitmiş mezarlık görürsen
Ağla sula o gülü gözyaşlarıyla
Çünkü içinde bir ölü vardı adı Soner
Tan yirmi bir yaşında sevgisi için can verenden hatıra
Tüm vefasızlara haram olsun
Burada bir garip yatıyor*

Turkish Studies

Ahmet Eroğlu (D. 04.07.1982 / Ö. 08.11.2009)

Ahmet Eroğlu'na ait bu mezar taşında zamansız gelen erken ölümün nedeninin vefasız sevgilisi olduğu için sevgiliye duyulan sitem ifade edilmiştir.

Bakıp da geçme mezar taşıma

Neler geldi şu genç yaşta başıma

Doktorlar bulamadı çare

Bağrıma bastım kara toprağı

Suzan Fidan (D. 12.11.1985 Ö. 04.03.2002)

Suzan Fidan'ın mezar taşındaysa ölümüne neden olan hastalığa ve bu hastalığa çare bulamayan doktorlara karşı olan sitem dile getirilmiştir.

Artık yatacak yerim var

Bu dünya olsun sana dar

Analar gününde nasıl kıydın bize

Acımadın mı gençliğimize

Barış Tengioğlu D. 20.08.1986 Ö. 09.05.2004

Barış Tengioğlu'na ait olan bu mezar taşı sözünde ise istisnaî bir durum olarak anneye karşı olan sitem görülmektedir.

İstek konulu mezar taşı sözleri

Herhangi bir konuda talep anlamına gelen istek duygusu İskenderun'a ait olan mezar taşlarının büyük bir bölümünde görülmektedir. Hazin son neticesinde geride kalanlardan yapılması istenen son istekler bu sözlerde sanatlı bir biçimde dile getirilmiştir. Aynı zamanda bu sözlerin birer vasiyet veya öğüt anlayışıyla da yazılmış olabileceği unutulmamalıdır.

İnsan bir güldür bir gün solacak

Ölünce gözlerine toprak dolacak

İsminiz ne ise isminiz kalacak

Gelen geçen ruhumuza Fatiha okuyacak

Şevket Altay (D. 1924 / Ö. 10.06.2001)

Hüsniye Altay (D. 1929 / Ö. 07.05.2001)

Şevket ve Hüsniye Altay' a ait olan bu mezar taşı sözlerinde, her kim olursa olsun her nefsin ölümü muhakkak tadacağı düşüncesiyle yola çıkılarak mezar ziyaretine gelen misafirlerin kendilerine bir Fatiha okumalarını istemişlerdir.

Dağlar duman aman aman

Bu dünyadan göçtüm gittim

Kardeşlerim anam

Sakın ağlamayın arkamdan emi

Yalnız değilim ağabeyim var

Turkish Studies

Bekleyenim beni

Mutlu Tengioğlu (D. 30.08.1989 / Ö. 09.05.2004)

Mutlu Tengioğlu'na ait olan bu mezar taşı sözünde ise bu yalan dünyadan göçtükten sonra geride kalan eş, dost ve ahbablarının kesinlikle ağlamamalarını istenmektedir.

Yüreğin sevgi seli saygı dostluk hep sende

Yaşattın yaşattın bulunduğun her yerde

Anıldıkça yücelen ruhuna selam olsun

Tanrı katında yerin cennet mekân olsun

Oğuz Patlar (D. 20.08.1973 / Ö. 07.09.2001)

Oğuz Patlar'ın mezar taşı sözünde ise onun sevenleri tarafından merhumun ruhunun rahat, mekânının da cennet olması dileği ve isteği dile getirilmiştir.

Ölüm anını anlatan mezar taşı sözleri

İskenderun mezarlığında tespit ettiğimiz ve benzerine son derece az rastlanılan ölüm nedenini ve anını tarifeden Remzi Kiş'e ait olan söz aşağıda verilmiştir.

Gurbet elde sabah uyandım

Oğlumla şakalaşıp gülüştüm

Oğlum bir dakika duş alayım

Meğerse ecelim beklermiş orada

Remzi Kiş (D. 25.08.1946 / Ö. 16.02.1986)

Ölümüne neden olayı konu edinen mezar taşı sözleri

İskenderun Asrî mezarlığındaki mezar taşlarının küçük bir bölümünde ölen kişinin ölümüne neden olan olayı yazdığı görülmektedir. Nazım Demirci'ye ait olan aşağıdaki mezar taşı sözünde merhumun ölümüne neden olan rahatsızlık ifade edilmiştir.

Yaş otuz üç yakalandım kansere

Geceler zehir oldu öksürük çeke çeke

Ne Allah derman verdi ne doktorlar çare

Kaderim alın yazım dedim sustum bî-çare

Ecel göğsüme çöktü âh dedim yaram

Karıma dedim hakkın bana olsun helâl

Karım Birkan'im hasretim oldu haram

Kaderim alın yazım dedim sustum bî-çare

Nazım Demirci (D. 06.12.1957 / Ö. 02.12.1992)

Şehitlerin duygularını dile getiren mezar taşı sözleri

Şehit; Allah yolunda, din, vatan ve namus gibi kutsal değerleri uğruna ölen; ruhunu Allah'a bedenini toprağa sunan, bir gül bahçesine girercesine şu kara toprağa giren eli öpülesi bir kahramandır.

İnanç kültürümüzde özel bir yeri ve yüce bir değeri olan şehitlik, yüce dinimizin önemseydiği ve teşvik ettiği bir rütbedir. İnsan çalışarak pek çok rütbe ve unvan elde edebilir. Bu rütbelerin başında hiç şüphe yok ki, şehitlik ve gazilik gelir. Çünkü bu rütbeler hayat karşılığında elde edilir ve inançla kazanılır. Hakkın ve halkın nezdinde şahadet mertebesine yükselmek, büyük bir mazhariyettir. Kur'an-ı Kerim'de Allah, şehitler hakkında şöyle buyurur: "Allah yolunda öldürülenlere (şehitlere) ölümler demeyin. Bilakis onlar diridirler. Lakin siz onu anlayamazsınız." (Bakara, 154)

Allah katında böyle önemli bir yeri olan şehitlik makamına nail olan şerefli Türk milletinin aziz evlâtlarının mezar taşı sözlerini de farklı bir başlık altında almayı uygun gördük.

Yastığımız mezar taşı

Yorganımız kan olsun

Biz bu yoldan dönersek

Namus bize ar olsun

Şehit P. Uzm. Onb. Kürşat Can (D. 21.05.1986 / Ö. 21.07.2007)

Şehit P. Uzm. Onb. Kürşat Can'nın mezar taşı sözünde cesaret timsali kahraman Türk askerinin yiğitliğine atıfta bulunulmuştur.

Unutma kahpe düşman

Şehit Ahmet ölmedi

Ahret günü gelir

Sorar senden bin hesap

Şehit J. Er. Ahmet Yayman (D.1976 / Ö. 30.06.1996)

Şehit J. Er. Ahmet Yayman'a ait olan mezar taşı sözünde ise düşmana meydan okuyan asil Türk askerinin günü geldiğinde kahpe düşmana hesap soracağı hissedilmektedir.

Unutma intikam günleri gelir

Durdukça dünyada Türklerin adı

Askerin intikam yolunu bilir

Yaşasın kalbinde bu günün yâdı

Unutma kalleşi kahpe düşmanı

Kinini kalbine ateşle yazdır

Unutma sel gibi çağlayan kanı

Ölürsen bunları taşına yazdır

Şehit J. Komando Er İbrahim Kılınç (D. 01.09.1974 / Ö. 10.10.1994)

Turkish Studies

Şehit J. Komando Er İbrahim Kılınç'ın mezar taşı sözünde de onurlu vatan evlatlarının kahpe düşmana meydan okuduğu açıkça görülmektedir.

Bu ev öyle bir evdir ki her gelen bulur sefa

Dileriz ki misafirler görmesin asla ceza

Bir gelen bir daha gelsin demesinler bî-vefa

Şehidime kıl şefaata ya Muhammet Mustafa

Şehit P. Ast. Sb. Kd. Çvş. Ali Emarcan (D. 01.01.1966 / Ö. 30.05.1994)

Şehit P. Ast. Sb. Kd. Çvş. Ali Emarcan'a ait olan mezar taşındaysa şehitlik makamının Hz. Muhammed (s.a.v)'in şefaatine nail olacağına değinilerek bu kutsal makamın yüceliğiyle ilgili bilgi verilmiştir.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal

Ebediyen sana yok ırkıma yok izmihlal

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet

Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklal

Şehit J. Per. Kd. Üçvş. Bekir Çelik (D. 19.04.1979 / Ö. 22.06.2010)

Şehit J. Per. Kd. Üçvş. Bekir Çelik'in mezar taşında bağımsızlık ülküsünden hareketle İstiklâl marşımızın son kıtasına yer verilmiştir.

Bunca çilenin sonu

Değil mi ki bir avuç toprak

Ölümden yana korkum yok

Tek korkum unutulmak

Şehit Enver Yılmaz (D. 01.04.1972 / Ö. 04.04.1993)

Şehit Enver Yılmaz'ın mezar taşında bir şehidin tek korkusunun unutulmak olduğu düşüncesinden hareketle ebediyen unutulmak istememe düşüncesi dile getirilmiştir.

Sonuç olarak bir şehrin kimliğini ve geçmiş hayatını ortaya koyma çalışmalarında birtakım eserlerin verdiği bilgilerden faydalanılır. Bu anlamda yapılan çalışmalar esnasında göz ardı edilen ve üzerinde durulmayan eserler vardır ki; onlarda mezar taşlarıdır. Mezar taşları bir nevi geçmiş hayatın günümüzdeki vekilleri veya bir anlamda temsilcileridir. Özellikle şehir tarihi çalışmalarında o şehirde yaşayan din adamını, devlet adamını, ulemasını, şairini kısacası şehre katkı sağlayan veya sade bir hayat yaşayarak ayrılan insanların bulmak mümkündür. Yani kısacası mezar taşları o şehrin tapusu konumunda olan şahitlerdir. Onun içindir ki yabancı istila ve işgallerde ortadan kaldırılan mekânlar ve eserler arasında mezarlıkları ilk sıralarda yer alır. Buradan hareketle İskenderun mezar taşı sözlerine genel bir baktığımızda bu sözlerin yazıları yazarların duygusal yönlerini ortaya çıkarmakla beraber onların hissî duygularını taş dökebildikleri için içlerindeki elem ve acıların bir nebze de olsa azaldığı görülmektedir. Ayrıca bu sözlerin gerek sanatsal yönleri gerekse de psiko-sosyal anlamda yorumlanmasıyla İskenderun'un hem kültürel yapısı hem de yaşam tarzıyla ilgili detaylı bilgilere ulaşılacağı aşikârdır.

KAYNAKÇA

BAKIRCI, Nedim, “Niğde Mezar Taşı Sözleri Üzerine Bir İnceleme”, *Akpınar Dergisi*, Ocak-Şubat 2008.

BOYRAZ, Şeref, *Türkiye’de Mezar Taşı Sözleri*, Ankara 2003.

GÜNAY, Ünver -Harun GÜNGÖR, *Türk Din Tarihi*, Kayseri 1998.

GÜNGÖR, Harun, *Geleneksel Türk Dininden Anadolu’ya Yansıyanlar*, Ankara 2007.

<http://aksav.com/yazi/mezar-tasi-sozleri>

<http://www.mezartaslari.com>

İNAN, Abdulkadir, *Makaleler ve İncelemeler I*, Ankara 1998.

ÖRNEK, Sedat Veyis, *Türk Halk Bilimi*, Ankara 1995.